

Kultur- og likestillingsdepartementet.
Postboks 8030 DEP
0030 OSLO

Dato: 12.10.2022
Dok.nr: 22/07884-15
Deres ref:
Saksbehandler: Anne Mette Sætra

Innspill til stortingsmelding om kunstnerpolitikken fra Troms og Finnmark fylkeskommune

Viser til brev fra kultur -og likestillingsdepartementet datert 23. 05.2022, om innspill til stortingsmelding om kunstnerpolitikken.

Fylkesrådet har behandlet saken i møte 11.10.2022 sak 298/22.

1. Fylkesrådet forutsetter at regjeringen følger opp Hurdalsplattformen som sier at man vil legge til rette for flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer over hele landet. I tillegg må regjeringa vise politisk handlekraft og følge opp tiltak og føringer i Mid. St. 30 (2014-2015) En fremtidsrettet filmpolitikk og Mid. St. 8 (2018-2019), Innst. 258 S (2018-2019) Kulturens kraft - Kulturpolitikk for framtida.
2. Fylkesrådet understreker at Troms og Finnmark er et kraftsenter med sitt mangfold av kunst og kultur, og har som grenseregion også en særstilling av nasjonal betydning for samarbeid over grensene. Samisk og kvensk språk, kultur og identitet har en bærende posisjon i regionen. I den nasjonale kunstnerpolitikken må også den samiske og kvenske dimensjonen ha en tydelig plass, som en likestilt del av den mangfoldige nasjonale kunstscenen i Norge.
3. Fylkesrådets politiske plattform Et sterkt nord er opptatt av å bidra til gode betingelser, høy kvalitet og god formidling av kunst og kultur. Geografi og demografi har stor betydning for de reelle mulighetene en kunstner har for å bo og virke i Troms og Finnmark. I dag er kostnaden ved avstander og publikumsgrunnlag en klar ulempe, som ikke i stor nok grad er kompensert for gjennom statlige virkemidler. Dette er til hinder for bærekraftige kunstnerskap, og en utfordring for reell nettverks- og bransjeutvikling innen alle kunstuttrykkene.
4. Fylkesrådet understreker betydningen av å ha sterke og stabile institusjoner i en region med små og sårbare miljøer. I mangel på fullfinansierte statlige kunst- og kulturinstitusjoner i landsdelen, forutsettes det at regjeringa i samarbeid med regionen er med på å styrke og videreutvikle de etablerte institusjonene, slik som Arktisk Filharmon, Kvääniteatteri, Nasjonalt Senter for Outsider Art, Samovarteateret og Pikene på Broen. På en slik måte sikrer man kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer i Troms og Finnmark.
5. Fylkesrådet reagerer på at regjeringen etterspør hvilket kunstfelt som har det største potensiale for å oppnå økt rekruttering og etablering i vår region og landsdel. Store

mangler i det helhetlige virkemiddelapparatet gjør at alle kunstfelt er sårbare og fylkesrådet vil fremheve viktigheten av å ikke ekskludere kunstfelt.

6. Fylkesrådet berømmer kunstfeltet i Troms og Finnmark for god samhandling på tvers. Regjeringa utfordres på å sørge for et sterkere samspill mellom departementene og underliggende etater, dette for å sikre gode rammevilkår for de som har en fot i både kunst og næringssegmentet.
7. Fylkesrådet poengterer behovet for en tettere dialog mellom lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Geografi og demografi

Kunst og kultur i hele landet er et mål, men hvor både virkemidler og kompetansetiltak i dag ikke er tilstrekkelig for kunst og kulturarbeiderne uavhengig av hvor de bor.

Alle kunstfelt opplever en større kostnad ved å bo og virke utenfor det sentrale Østlandet, og får liten eller ingen uttelling for økt kostnader i de nasjonale tildelinger gjennom både staten og de underliggende etater og ordninger. Avstander mellom steder og folk, kompetanse, scener og nødvendige ressurser gir utslag i store kostnader til turne, frakt og innhenting av kompetanse og opprettholdelse av både nettverk og møteplasser for en bransje spredt over mange kvadratkilometer.

Nord-Norge mangler publikumsgrunnlaget som kunne kompensert for, og svart til kostnaden ved å gjøre kunst og kultur tilgjengelig for hele landsdelen. Demografien kan ikke være et argument for reduksjon av antall konserter, forestillinger og visninger, når avstandene er lange og infrastruktur for forflytning er kostbart. Økte kostnader på grunn av geografiske og demografiske grunner må heller ikke virke slik at gjennomføring av aktivitet går på bekostning av kunstnernes honorar og lønn. Det er behov for at virkemiddelapparat i større grad vurderer tilskudd ut ifra reelle behov, og tar inn over seg praktiske og økonomiske konsekvenser av geografiske og demografiske ulikheter.

Mangfold og internasjonalt arbeid

Troms og Finnmark er en spennende og mangfoldig region med vår historie, felles kulturarv og flerkulturelle særpreg. Samisk og kvensk språk, kultur og identitet har en bærende posisjon i regionen.

I Troms og Finnmark er de tre stammers møte et naturlig fundament. Den kvenske, samiske og norske sammenflettede kulturarven speiles i identiteten og i de livene vi lever. Den samme klangbunnen gjelder for kunstnere i regionen, og bør speiles i den nasjonale kunstnerpolitikken. Samisk kunst og kultur opplever i dag virkemidlene som lite tilpasset en virkelighet for ett folk som bor i fire land. Dette gir konsekvenser og utfordringer for både kunstnere og arrangører som opererer innenfor ett samlet Sápmi på tvers av grenser.

I lys av dagens situasjon med Russlands krigføring i Ukraina er flere av strukturene for internasjonalt samarbeid og virkemidler for å stimulere til samarbeid satt på vent. For et nordlig og Barents-orientert kulturfelt i nord betyr dette store endringer og spesielt for eksempel Pikene på Broen og Samovarteatret. Usikkerheten gir utslag både i økonomi og langsiktig planlegging av samarbeid og prosjekter, som nå ikke lar seg gjennomføre.

I tråd med endringer i feltet og i verdensbildet, er det behov for virkemidler som i større grad orienteres mot det internasjonale arktisk og nordiske samarbeidet innenfor alle fagområder. Dagens virkemidler kan forsterke begge satsinger. Arctic Arts Summit, etablert av Festspillene i Nord-Norge 2017, er en sentral byggestein i det sirkumpolare kultursamarbeidet og vil ved styrking kunne bidra ytterligere for å løfte samarbeid på tvers i nordområdene.

Det mangfoldet kunstfeltet i nord orienterer seg i gjenspeiles i kunstnerisk tematikk og tiltak, og det har virket positiv på publikumsutviklingen. Festspillene i Nord-Norge sitt program Ny Ung Kunst (NUK) tar en nasjonal rolle i nettverk for inkluderende kunstpraksiser, og setter på agendaen dagens begrensede i muligheter for kunstnerutdanning og karriereløp for mennesker med ulik form for funksjonsnedsettelse. Nasjonalt senter for Outsider Art i Kvæfjord jobber med tilsvarende tematikk, hvor det å styrke strukturene rundt kunstnerne er helt sentralt for å tilgang både på virkemidler og kunstnermiljøene på linje med andre kunstnere. Utformingen av ny nasjonal kunstnerpolitikk må ha like muligheter for alle som et overordnet mål, og sørge for strukturer og tiltak som kan sikre dette i praksis.

Kunstnerøkonomi - virkemidler

Kunstnerne er en yrkesgruppe som på ingen måter er ivaretatt eller sikret god nok lønnsutvikling, eller har solide nok mekanismer for økonomiske og sosiale rettigheter. For å oppnå målet om flere kulturarbeidsplasser må insentiver og strukturer rundt kunst -og kulturarbeiderne styrkes. Først da kan en karriere i feltet være en reell mulighet.

Troms og Finnmark fylkeskommune opplever en sterk vilje i kunstfeltet til å bo og virke i nord, hvor tilhørighet er en verdi for egen historiefortelling og kunstnerpraksis.

Troms og Finnmark har flere kunst -og kulturinstitusjoner som har region og landsdel som arbeidsområde, og er motorer for resten av kulturlivet i landsdelen. De har alle et bevisst ansvar for interaksjon med det frie kunstfeltet, de er en viktig arbeidsgiver for frilansfeltet og de går foran i en utpreget delingskultur i nord på kompetanse og nettverk. De tilbyr trygge arbeidsvilkår og tariffstyrt inntekt for kortere eller lengre perioder.

Kunstfeltets ulike nivåer i verdikjeden er alle avhengig av et forutsigbart økonomisk fundament for den enkelte skapende kunstner. Nettverk av visningssteder, arrangører, festivaler og scener er avhengig av det finnes kunstneriske produkter som er tilgjengelig, og ferdig laget og produsert.

Basisfinansiering av kunstnerskap gjennom utviklingsstipender, arbeidsstipender, skrivestipender, utstyrsstøtte og andre driftstøtteordninger er grunnfinansiering som gir rom for kunstproduksjon, og er helt avgjørende for å ha et kunstfelt i bevegelse og utvikling. Ulike former for grunnfinansiering er verktøy som er både målrettet, treffsikkert og gir umiddelbart handlings - og mulighetsrom for en kunstner. Skal norsk kunst og kulturliv utvikles i takt med sin egen samtid, styrke kunstens rolle i samfunnsdebatten og være en viktig stemme i verdensbilde, vil tilgang på en bred basisfinansiering være et viktig verktøy. Troms og Finnmark fylkeskommune ser at de ulike kunstfeltene har ulik tilgang på arbeids -og utviklingsstipender. Det behov for å se på tiltak hvor man kan bygge ut målrettede stipender mot en tidligfase av ideutvikling, konseptutvikling, utforskning og utprøving, hvor alle kunstnere har behov for arbeidsro uavhengig av hvilket kunstfelt man jobber i.

Samtidig som bredden av kunstfeltet må løftes, trenger dagens kunstnerstipender å styrkes betydelig for å imøtekomme behovet. Styrkingen bør ligge i både i antall stipender og størrelse, men like viktig at flere stipender får lengre virkeperiode gjennom flerårige ordninger. Langsiktige arbeids- og utviklingsstipender sikrer en forutsigbar og trygg ramme for kunstnerne. I flere kunstbransjer er billettsalg og kunstsalg minimal eller en ikkeeksisterende del av en kunstners

inntekt. En ny kunstnerpolitikk må ha som målsetting å iverksette tiltak som motvirker dagens mest brukte økonomiske modell i kunst og kulturfeltet, den såkalte «lappeteppeøkonomien», og heller bygge opp under målet om at kunstnerisk aktivitet skal være kunstnerens hovedvirke.

Effektive og målrettede relevante virkemidler styrker kunstnerne og kunstens handlingsrom, og er en viktig pådriver i å bygge aktive og attraktive kunstmiljø også utenfor byene. Troms og Finnmark fylkeskommune er opptatt av at kunst og kultur av høy kvalitet skal være tilgjengelig og kunne oppleves der man bor, og ser det som et sentralt insentiv for å oppnå at kunstnerskap på samme måte skal få utvikles der kunstnerne selv ønsker å bo og virke, sentralt eller i distriktet. På denne måten sikres mangfold i kunsten, og stimulerer til utvidelse av det ytringsrommet man ønsker kunsten skal befinne seg i.

Troms og Finnmark fylkeskommune er opptatt av at man følger tariff ved honorering til kunstnere. Det er en god basis for å sikre kunstnere en anstendig betaling for utført arbeid. Denne praksisen bør være gjeldende for alle som leier eller kjøper inn kunstnertjenester. Dette kan i sterkere grad tydeliggjøres som et krav ved offentlig tilskudd til visningsarenaer og andre tilretteleggere for visning og fremføring av kunst og kultur.

Selvstendig næringsdrivende bærer selv ansvaret for gode forsikringer ved for eksempel sykdom. Enkelte kunstnergrupper har over tid hatt vesentlig lavere inntekt enn gjennomsnittet for samfunnet for øvrig, til forventning og behov for egne pensjons- og sykeforsikringer for gruppen. Staten kan blant annet bistå her ved å styrke deres rettigheter i Folketrygdeloven, samt reduksjon av premien for frivillig sykeforsikring via NAV.

Fylkestinget i Troms og Finnmark fylkesting vedtok i 2021, sak 5/21, en støtte til insentivordningen, med en oppfordring til departementet om å vurdere løpende eller halvårlig søknadsbehandling, i tillegg til å fjerne tak på rammen og et automatisert innvilget tilskudd når kriterier er oppfylgt. Da vil ordningen gi positive ringvirkninger gjennom økte oppdrag til filmarbeidere i nord, samt en merinntekt i regionene, og bidra aktivt til bransjebygging i hele landet. Insentivordningen for film vil generere både internasjonale nettverk, kompetanse og flere filmarbeidsplasser i Norge. For å nå disse målene må ordningen tilpasses både gjennom økt tilgjengelighet, kravspesifikasjoner og ordningens størrelse.

Formidling av kunstuttrykkene er i endring på flere områder, og nye digitale plattformer kommer til for visning og deling av kunstnerisk innhold. Det er behov for å sikre åndsverksrettigheter og kunstnerinntekter i dette landskapet.

Møteplasser, kompetanse og kunstnerfelleskap

Når avstandene mellom kunstnerne og miljøene er store, er møteplasser og nettverk helt avgjørende for utvikling både for enkeltkunstnerne, men også for en hel bransje. Nettverk skaper nye samarbeid, utveksling av kompetanse, og er et sted for å løfte perspektivene i lag. I tillegg har møteplasser en viktig betydning for enkeltkunstneres synlighet, internt i bransjen og i en nasjonal og internasjonal sammenheng.

Kunstneryrket er ofte et ensomt yrke, og en betydelig del av vår kreative næring som består av små virksomheter og enkeltmannsforetak. Som igjen gjør en bransje sårbar. Tiltak for å styrke særlig utsatte bransjer er nødvendig, og spesielt utenfor bysentra hvor bransjene ofte har sine tyngdepunkt.

I nord er kostnadene ved fysiske møteplasser store på grunn av lang og dyr reisevei. Reisestipender er et viktig verktøy som sikrer lik mulighet for deltagelse i regionale, nasjonale og internasjonale nettverk. En slik ordning kan utvikles i større grad, og virke ut ifra allerede etablerte

regionale strukturer/ kompetansesenter. Det er i tillegg behov for økt fokus på å tilrettelegge for flere digitale møteplasser. Tilgang på nasjonale kompetanseprogrammer digitalt er nødvendig for å sikre lik tilgang på kunnskap over hele landet, og tilgang til nasjonale og internasjonale nettverk og arenaer.

Alle kunstfeltene melder inn behov for strukturer og tiltak som kan avhjelpe kunstnerne med merkantile oppgaver. Små miljøer og små bedrifter har liten eller ingen ressurser for å ansette dedikerte ressurser til administrative oppgaver. For det visuelle kunstfeltet oppleves de generelle rådene for gründere og kreativ næringsvirksomhet ikke tilpasset kunstfaglig næringsdrift, noe som skaper kompetansehull for denne delen av den kreative næringen.

Nettverk og samarbeid kan muliggjøre deling av felles merkantile oppdrag, og imøtekomme behovet for produsenter og administrative ressurser rundt en kunstpraksis. Incentiver og tiltak rettet mot å utvikle gode og tilgjengelige produsenttjenesteordninger tilpasset ulike fagfelt, vil bety en økning i antall kulturarbeidsplasser, samt svare til konkret behov i feltet. Ressursene kan bygges ut tilknyttet dagens strukturer ved kompetansesentra eller andre bransjeorgan, og kan være rene tilskuddordninger som nettverk eller enkeltkunstnere kan søke tilskudd til. Davvi - Senter for scenekunst har i dag en god produsenttjeneste tilgjengelig for scene -og danseproduksjoner, som må styrkes og kan være en modell for andre fagfelt.

Infrastruktur for visning av kunst dekker ikke behovet til konserter og formidling, produksjons - og øvingsfasiliteter, samt arbeidsfelleskap for kunstnere. Fylkeskommunen tilbyr arbeidsopphold for kunstnere i et eget gjesteatelier i Vadsø, i tillegg til Troms fylkeskultursenter (KYSTEN) i Tromsø som er landsdelens største kunstnerfelleskap med atelier til kunstnere, etablerings- og gjesteatelier og flere fellesverksteder. Kunstnerkollektivet Dáiddadállu i Kautokeino er et annet eksempel på betydning av kunstnerfelleskap for tilbakeflytting, samhandling og samarbeid.

Landsdelen har arenaer, men de nasjonale eller regionale virkemidlene kan ikke svare til etterslepet og behovene som finnes for oppgraderinger og fornying. Troms og Finnmark fylkeskommune registrerer gjentatte løfter, som ikke innfris, om styrking av spillemidler til kulturarenaer. Dette er et virkemiddel staten har i dag, men som ikke når sitt potensiale på grunn av manglende prioritering. Dette er et virkemiddel som også ville bidra til å styrke regionene. Ved en styrking av tilskuddsordningen Kulturrom i tillegg, vil ordningene utfylle hverandre og nå bredden i feltet, både de ulike kunstuttrykkene og mellom profesjonell og frivillige kulturlivet på en god måte.

Utdanningsløp og rekruttering

Norges Arktiske Universitet har i dag et bredt tilbud og mulighet for utdanning innen de fleste kunstfeltene, som musikk, scenekunst og de visuelle kunstfagene. I tillegg har Kabelvåg kunst - og filmfagskole nylig blitt en del av Kunstakademiets studietilbud.

Troms og Finnmark har rekruttering til alle kunstfelt gjennom kulturskole, kompetansesenter, aktive talentprogrammer og tilbud innen videregående utdanning. Det er ikke i seg selv et mål om høyere utdanningstilbud i alle fag i hele landsdelen, men et behov for å styrke incentiver og strukturer for å få unge kunstnere til å flytte hjem etter endt utdanning andre steder.

Troms og Finnmark er positiv til at mange av institusjonene, kompetansesentrene og festivalene i regionen har aktive samarbeid om gode talentprogrammet med Talent Norge. En utfordring i nord er tynt befolkningsgrunnlag og manglede oppdragsvolum som gjør rekruttering til bransjene utfordrende.

I tillegg er infrastruktur som fremtidige kontorarbeidsplasser, øvingsceller, atelierplass, og så videre en mangelvare. Det gir utfordringer knyttet til reelle muligheter for et sted og arbeide og tilgang på få oppdrag, når kunstnere ønsker å etablere seg i nord etter endt utdanning, eller at lav tilgang på dette gjør at kunst og kulturarbeidere velger flytte fra landsdelen. Allerede etablerte nettverk fra utdanningssted utenfor landsdelen er blant faktorene som jobber imot en hjem -eller tilflytting, men som kan oppveies ved sterke bransjer og arbeidsfellesskap.

Samspill mellom forvaltningsnivåene

Samarbeid og delingskultur står sterkt i nord, noe som fremheves både fra de ulike kunst - og kulturaktørens side, og fra kommunalt og fylkeskommunalt myndighetsnivå. Demografi og geografi betyr fysisk avstand, men som også fører folk sammen da alle har et grunnleggende behov for sosial kontakt med andre mennesker.

Troms og Finnmark fylkeskommune er bevisst sin rolle som samfunnsaktør, ved å bidra gjennom virkemidler og legge til rette for relevante møteplasser sammen med bransjene. Fylkeskommunen jobber tett med kommunene for å finne beste løsning for samhandling og understøtting av kunst og kulturfeltet i nord. Med små miljøer og virksomheter er ulike fellesskapsstrukturer helt nødvendig for å til et samlet løft for utvikling og vekst.

Troms og Finnmark fylkeskommune har jevnlig fremhevet behovet for en tettere dialog med departementene og underliggende etater. Troms og Finnmark fylkeskommune vil utfordre de nasjonale myndigheter på å sikre et sterkere samspill, også mellom departementene.

Verdikjeden rundt en kunstpraksis er mangfoldig og har tråder inn i flere næringer. Troms og Finnmark fylkeskommune mener det er særlig viktig å løfte blikket for tverrfaglig tenkning og innretning på flere ordninger, og for å hindre at silotenkning setter en brems for et felt som har en fot inn både i kunst og næringssegmentet. Incentivordningen for film og TV-serier er et eksempel på.

Troms og Finnmark har flere ganger poengterer utfordringen ved at ordningen ligger under Kulturdepartementet. Det fører til at den blir sett på som en del av tilskuddet til filmbransjen, mens en tilsvarende ordning på Island blir regnet som en ordning for næringsaktører og plassert under Næringsdepartementet. Betydningen av samspill mellom departementer som sammen kan se en helhetlig tilnærming er viktig for å gi de tiltenkte ordningene og bransjene de beste forutsetninger for å lykkes.

En god og tett dialog på tvers av departementene og mellom stat og region, vil sikre forankring, forutsigbarhet og god forvaltning til det beste for kunstnerne i hele landet.

Nasjonalt er det de siste årene arbeidet med et bredt kunnskapsgrunnlag og dokumentasjon til grunn for å se mangfoldet i kunstnerøkonomien. I nord har nettverksorganisasjonen for fri scenekunst RadArt gjennomført tre undersøkelser gjennom de siste ti årene Tallenes Tale 1 (2012), Tallenes Tale 2 (2015) og Tallenes Tale 3 (2022), i tillegg til synlighetsrapporter som sier noe om tall og tilstand for scenekunsten i landsdelen. I tillegg har forsker Bjørn Eirik Olsen ved Handelshøgskolen Norges Arktiske Universitet på oppdrag fra Nordnorsk Filmkommisjon gjort rapporten Historiefortellerne - ambisjoner, økonomi og strukturer i nordnorsk filmbransje, en nullpunktsanalyse og kunnskapsgrunnlag.

Troms og Finnmark fylkeskommune understreker at det er viktig å ha et helhetlig kunnskapsgrunnlag som innehar nasjonale, regionale og lokale perspektiver.

Med hilsen

Eirin Gjelsås
seksjonsleder kunst -og kulturutvikling

Anne Mette Sætra
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur